DOI 10.31392/ONP.2786-6890.8(1)/1.2025.06
UDC 37.011.3-051-052:[364.658:364.62]

THE WELL-BEING OF CHILDREN AND TEACHERS: EFFECTIVE TOOLS AND PRACTICES OF PSYCHOSOCIAL SUPPORT

Olena Matviienko
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Primary Education and Innovative Pedagogy,
Dragomanov Ukrainian State University,
9 Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-5746-4864
e-mail: o.v.matviyenko@npu.edu.ua

Marta Khymych
Student of the Second (Master's) Level of Higher Education
Speciality A3 Primary Education,
Dragomanov Ukrainian State University,
9 Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine
https://orcid.org/0009-0007-8230-6749
e-mail: 24pf.m.khymych@std.udu.edu.ua

Abstract. *The article is devoted to understanding the theoretical foundations and practical approaches to the implementation of psychosocial support in the educational environment, which operates in the context of a full-scale war in Ukraine. It is noted that the educational system, as a social institution, is currently experiencing unprecedented pressure associated with the traumatic experience of war, massive population displacement, losses, and emotional instability of participants in the educational process. In such circumstances, psychosocial support is of particular importance, as it is an important condition for maintaining mental health, social adaptation and personal resilience of children, students and teachers.*

The article provides a clarified interpretation of the concept of «psychosocial support» as a set of actions aimed at creating a safe, accepting environment, establishing trusting relationships, activating the internal resources of the individual and forming a sense of inclusion in society. It is noted that psychosocial support in the educational context covers several interrelated levels: individual (work with a child, teacher), group (creating a positive microclimate in the classroom, teaching staff), institutional (organization of internal support policy in an educational institution) and systemic (state and public support programs).

The authors analyze the causes of increased levels of stress, anxiety, and emotional burnout among teachers and children in wartime. The emphasis is placed on the fact that teachers themselves need psychological support in order to remain resourceful and able to help others. The directions of psychosocial support are proposed, including the use of self-regulation techniques, exercises for the development of emotional intelligence, the introduction of art therapy, fairy tale therapy, body-oriented practices, support groups for teachers, interactive classes for children, etc.

The role of the teacher as a carrier of a supportive culture, an intermediary between the child and the world, who creates a trusting atmosphere, encourages self-expression, and helps to survive traumatic experiences, is outlined. It is noted that the training of future teachers should include the formation of relevant competencies: stress resistance, empathy, ability to reflect and work in a team.

It is emphasized that the introduction of a system of psychosocial support in education is not only a humanistically motivated need, but also a prerequisite for the sustainability of the educational system, social cohesion and the future recovery of Ukraine.

© Matviienko O., 2025
© Khymych M., 2025

Key words: *psychosocial support, children's well-being, teachers' well-being, education in war, emotional exhaustion, supportive pedagogy, mental health, safe educational environment, self-regulation.*

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.8(1)/1.2025.06
УДК 37.011.3-051-052:[364.658:364.62]

БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ ТА ПЕДАГОГІВ: ДІЄВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКИ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

Матвієнко О. В.
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
https://orcid.org/0000-0002-5746-4864
e-mail: o.v.matviyenko@npu.edu.ua

Химич М. А.
студентка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
спеціальності А3 Початкова освіта,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
https://orcid.org/0009-0007-8230-6749
e-mail: 24pf.m.khymych@std.udu.edu.ua

Анотація. *Стаття присвячена осмисленню теоретичних засад і практичних підходів до реалізації психосоціальної підтримки в умовах освітнього середовища, яке функціонує в контексті повномасштабної війни в Україні. Зазначено, що освітня система, як соціальний інститут, на сьогодні зазнає безпрецедентного тиску, пов'язаного з травматичним досвідом війни, масовим переміщенням населення, втратами, емоційною нестабільністю учасників освітнього процесу. У таких умовах особливої ваги набуває психосоціальна підтримка, яка виступає важливою умовою збереження психічного здоров'я, соціальної адаптації та особистісної стійкості дітей, учнівської молоді та педагогічних працівників.*

У статті подано уточнене тлумачення поняття «психосоціальна підтримка» як комплексу дій, спрямованих на створення безпечного, приймаючого середовища, налагодження довірливих взаємин, активізацію внутрішніх ресурсів особистості та формування відчуття включеності в соціум. Зазначено, що психосоціальна підтримка в освітньому контексті охоплює кілька взаємопов'язаних рівнів: індивідуальний (робота з дитиною, педагогом), груповий (створення позитивного мікроклімату в класі, педагогічному колективі), інституційний (організація внутрішньої політики підтримки в закладі освіти) та системний (державні й громадські програми підтримки).

Автори аналізують причини підвищеного рівня стресу, тривожності, емоційного вигорання серед педагогів і дітей в умовах війни. Зроблено акцент на тому, що педагоги самі потребують психологічної підтримки, аби залишатися ресурсними й бути здатними допомагати іншим. Запропоновано напрями психосоціальної підтримки, серед яких: використання технік саморегуляції, вправ на розвиток емоційного інтелекту, впровадження арттерапії, казкоте-

© Матвієнко О. В., 2025
© Химич М. А., 2025

рапії, тілесно орієнтованих практик, груп підтримки для вчителів, інтерактивних занять для дітей тощо.

Окреслено роль учителя як носія культури підтримки, посередника між дитиною та світом, який формує довірливу атмосферу, заохочує до самовираження, допомагає пережити травматичний досвід. Зазначено, що підготовка майбутніх педагогів має включати формування відповідних компетентностей: стресостійкості, емпатійності, здатності до рефлексії та роботи в команді.

Підкреслено, що впровадження системи психосоціальної підтримки в освіті є не лише гуманістично вмотивованою потребою, а й необхідною умовою стійкості освітньої системи, соціальної згуртованості та майбутнього відновлення України.

Ключові слова: *психосоціальна підтримка, благополуччя дітей, благополуччя педагогів, освіта в умовах війни, емоційне виснаження, педагогіка підтримки, психічне здоров'я, безпечне освітнє середовище, саморегуляція.*

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. У складних соціально-політичних умовах, спричинених повномасштабною війною в Україні, питання благополуччя дітей та педагогів набуло особливого значення як пріоритет державної гуманітарної політики та наукового дискурсу. Психоемоційна напруга, пов'язана з воєнними подіями, масовою внутрішньою міграцією, втратами, невизначеністю майбутнього, впливає на всіх учасників освітнього процесу. Водночас зростає потреба в системній психосоціальній підтримці як засобі збереження та відновлення емоційної рівноваги, здатності до навчання, викладання, соціальної взаємодії та адаптації до нових умов.

Поняття «благополуччя» в освітньому контексті тісно пов'язане з такими категоріями, як психологічна стійкість, емоційна компетентність, соціальна підтримка, безпечне середовище. Як наголошують сучасні дослідники, ефективність освітнього процесу неможлива без урахування психічного стану його учасників. Зокрема, у дослідженні М. Слюсаревського та Л. Григоровської зазначено, що психосоціальна підтримка є важливим компонентом стратегії підвищення якості освіти в умовах воєнного стану. Особливий акцент робиться на створенні безпечного середовища, яке знижує рівень тривожності й сприяє нормалізації повсякденного функціонування [8].

Не менш важливим є аспект благополуччя педагогічних працівників. Згідно з дослідженням О. Бондарчук та Н. Пінчук, професійне психологічне благополуччя педагогів визначається не лише їхнім суб'єктивним самопочуттям, а й здатністю долати професійні стреси, зберігати мотивацію та забезпечувати емоційну підтримку учням. У дослідженні розглянуто чинники впливу на благополуччя освітян на макро-, мезо- та мікрорівнях, а також підкреслено важливість евдемонічного підходу – орієнтації на усвідомленість, цілеспрямованість і відчуття особистої значущості у професії [3].

Важливою тенденцією сучасної педагогіки є активне впровадження психосоціальних програм підтримки для педагогів та дітей. Зокрема, програма «Психосоціальна підтримка для освітян», розроблена фахівцями за підтримки міжнародних організацій, засвідчила свою ефективність у формуванні навичок саморегуляції, розпізнавання психоемоційних станів учнів і наданні базової підтримки в ситуаціях стресу. Згідно з дослідженням, за результатами участі в програмі вчителі демонструють зростання рівня обізнаності з питань психічного здоров'я, покращення навичок комунікації та зниження емоційного вигорання.

Психосоціальна підтримка у воєнний час – це не лише кризовий інструмент, а й чинник формування освітнього середовища, яке здатне відновлювати ресурси, зміцнювати стосунки та забезпечувати сталість навчання. Аналізуючи наукові джерела, зокрема праці О. Кравченко [7], можна зробити висновок, що підтримка має бути адресною, диференційованою та інтегрованою в освітній процес. Учені пропонують використовувати тренінгові моделі, елементи арттерапії, стратегії активного слухання та ненасильницького спілкування, з урахуванням вікових, культурних та індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу.

Таким чином, актуальність теми благополуччя дітей та педагогів визначається як зовнішніми соціальними умовами (війна, нестабільність, травматичні події), так і внутрішніми потребами системи освіти щодо збереження її життєздатності. У фокусі сучасних наукових досліджень – пошук ефективних інструментів і практик психосоціальної підтримки, здатних не лише мінімізувати деструктивні впливи, а й сприяти відновленню, розвитку та зміцненню освітньої спільноти. Вивчення та впровадження таких підходів є нагальною потребою й стратегічним напрямом розвитку освіти в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою цього дослідження є наукове обґрунтування значущості психосоціального благополуччя учасників освітнього процесу в умовах війни та розробка практичних підходів до впровадження ефективної системи психосоціальної підтримки в закладах освіти.

Для досягнення цієї мети необхідним є послідовне вирішення таких **завдань**:

1. Проаналізувати наукові підходи до визначення сутності психосоціального благополуччя в освітньому середовищі та його компонентів.
2. Дослідити сучасний стан проблеми емоційного виснаження вчителів і психологічної вразливості учнів у контексті воєнної кризи в Україні.
3. Вивчити український і міжнародний досвід реалізації програм психосоціальної підтримки в системі освіти.
4. Оцінити ефективність конкретних інструментів і практик підтримки педагогів та учнів (техніки саморегуляції, тренінги, арттерапія, професійні спільноти).
5. Визначити роль учителя як агента психосоціальної підтримки та окреслити вимоги до формування відповідних компетентностей у професійній педагогічній підготовці.

Реалізація зазначених завдань зумовила необхідність використання комплексу теоретичних і емпіричних методів дослідження, зокрема: аналізу наукової, нормативно-правової та методичної літератури; узагальнення практичного досвіду впровадження психосоціальних програм; експертного оцінювання результатів участі педагогів у відповідних проєктах; системного порівняльного аналізу національних та міжнародних моделей підтримки.

Це дослідження спрямоване на поглиблення розуміння ролі психосоціального благополуччя як ключового чинника сталості освітнього процесу в умовах кризи, а також на створення цілісного бачення педагогіки підтримки – як нової освітньої парадигми, що об'єднує функції навчання, виховання й емоційного супроводу дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному українському суспільстві, що переживає глибокі соціальні трансформації, викликані повномасштабною війною, питання забезпечення психосоціального благополуччя учасників освітнього процесу набуває пріоритетного значення. Змінюється парадигма сприйняття добробуту вчителів і учнів: він більше не розглядається як додатковий,

факультативний компонент освітнього середовища, а визначається як ключовий чинник його життєздатності, стійкості та здатності до адаптації в кризових умовах.

Відповідно до визначень Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я є станом благополуччя, який дозволяє людям справлятися зі стресами життя, реалізовувати свої здібності, навчатися та працювати ефективно, а також робити внесок у свою спільноту . У контексті освітньої діяльності це означає, що забезпечення ефективного навчання та викладання можливе лише за умови створення безпечного психоемоційного простору, у якому всі учасники освітнього процесу відчувають захищеність, розуміння та підтримку [12].

Провідні міжнародні організації у сфері освіти та психічного здоров'я, зокрема ЮНЕСКО, ВООЗ, ЮНІСЕФ, Міжвідомча мережа з надзвичайної освіти (INEE), одностайно наголошують на тому, що психосоціальна підтримка має бути інтегрованою частиною освітнього процесу в умовах кризи. Згідно з Міжвідомчими настановами щодо психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в надзвичайних ситуаціях, ефективна модель реагування в освіті повинна бути багаторівневою: від забезпечення базової безпеки та залучення до спільноти – до спеціалізованої психологічної допомоги. Цей підхід визнано стандартом у системах освіти країн, що пережили конфлікти чи гуманітарні катастрофи.

ЮНЕСКО у звіті 2023 року стверджує, що навчання в умовах конфлікту повинно спиратися на три ключові складові: емоційну безпеку, підтримувальні стосунки та адаптивне середовище . У практичному вимірі це означає, що школа має функціонувати не лише як простір здобуття знань, а як «соціальна екосистема відновлення», де формуються навички подолання травматичного досвіду, знижуються рівні тривожності, агресії та дезадаптації [10].

У дослідженнях T. Brunzell, H. Stokes and L. Waters окреслено концепцію травма-інформованої педагогіки, що набуває все більшого поширення в Австралії, Канаді та Великобританії. Її сутність полягає у створенні середовища, де учень має контроль, передбачуваність і позитивний зв'язок з учителем, а педагог навчається розпізнавати ознаки травматизації та регулювати власний емоційний стан. Установлено, що така педагогіка суттєво підвищує залученість до навчання та покращує соціальні взаємодії в класі [4].

ВООЗ розширює поняття психосоціального благополуччя, розглядаючи його не лише як індивідуальний стан, а як результат взаємодії особистісних і соціальних факторів, що забезпечують здатність до навчання, емоційної саморегуляції, співпраці та розвитку. З урахуванням цього сучасна європейська педагогічна практика все більше орієнтується на соціально-емоційне навчання (SEL), що інтегрується в стандартні навчальні програми як засіб формування емоційного інтелекту, емпатії, навичок вирішення конфліктів і стійкості до стресу [12].

Нарешті, INEE у мінімальних стандартах освіти в надзвичайних ситуаціях прямо вказує: психосоціальна підтримка має не факультативний, а стратегічний характер і повинна забезпечуватися системно – через підготовку педагогів, міжвідомчу взаємодію, оцінювання ризиків і доступ до підтримувального середовища для вчителів і учнів. Такий підхід демонструє свою ефективність навіть у найскладніших умовах, забезпечуючи збереження цілісності навчального процесу [6].

Дані дослідження свідчать про високий рівень емоційного виснаження серед педагогів: понад 60% респондентів зазначають симптоми тривожності, депресивних станів та професійного вигорання. Основними чинниками, що спричиняють ці явища, є хронічна невизначеність, загроза життю, руйнування інфраструктури та

вимушене переміщення. Водночас спостерігаються значні зміни в емоційно-поведінковій сфері дітей: зниження мотивації до навчання, порушення уваги та здатності до концентрації, підвищена реактивність, труднощі в соціальній взаємодії. Ці тривожні тенденції вказують на системну потребу у впровадженні структурованої, науково обґрунтованої моделі психосоціальної підтримки, яка охоплювала б усі рівні освітнього процесу – від організації безпечного середовища до забезпечення доступу до фахової психологічної допомоги.

У відповідь на вищезазначені виклики в Україні було реалізовано низку ініціатив, спрямованих на інтеграцію психосоціальної підтримки в освітню систему. Однією з провідних програм є проєкт ЮНІСЕФ та Міністерства освіти і науки України «Психосоціальна підтримка у закладах освіти» (2022–2024). Він має модульну структуру і ґрунтується на концепції «вчитель як перша лінія підтримки». Освітяни проходять підготовку з виявлення ознак стресу в дітей, застосування стабілізувальних технік (дихальні вправи, візуалізації, ігри з тілесною обізнаністю), навичок активного слухання та ненасильницької комунікації. Статистичні дані демонструють ефективність цієї програми: серед педагогів, які пройшли повний курс навчання, рівень професійного вигорання знизився на 27% [11].

Також набувають поширення інтегровані психолого-педагогічні методики, що передбачають використання арттерапії, казкотерапії, тілесноорієнтованих технік. Зокрема, дослідження показують, що арттерапія значно покращує симптоми тривожності у дітей та підлітків, позиціонуючи її як ефективний засіб лікування тривожності. Застосовувалися вправи з малювання емоцій, створення «емоційних колажів», щоденна рефлексія за допомогою техніки «емоційне коло». Водночас покращувався й емоційний стан вчителів, які відзначали зростання власної включеності та емоційної стабільності [2].

Особливу увагу слід приділити саме підтримці вчителів, які, виконуючи роль ключових фігур освітнього процесу, самі нерідко залишаються без належного емоційного ресурсу. Моніторинг засвідчив ефективність створення «професійних спільнот підтримки», де педагоги мають змогу ділитися досвідом, проходити групові супервізії, практикувати техніки саморегуляції. У низці шкіл започатковано щоденні 15-хвилинні ранкові практики «час для себе», під час яких вчителі виконують дихальні вправи, налаштовуються на робочий день. За результатами опитувань, 78% учасників цих практик зазначають покращення загального самопочуття, зниження рівня тривожності та зростання мотивації до роботи.

Наукове підґрунтя такого підходу ґрунтується на роботах українських дослідників, які наголошують на потребі створення організаційно-психологічних умов для підтримки педагогів: розумного навантаження, гнучкого графіка, адекватної оцінки праці, залучення до управлінських процесів, можливості підвищення кваліфікації. У воєнний період важливу роль відіграє здатність адміністрації закладу адаптувати робочі процеси до умов невизначеності, формувати середовище взаємопідтримки й командної згуртованості.

Невід'ємною складовою ефективної психосоціальної підтримки є міжвідомча координація дій. Адаптація міжнародного досвіду – зокрема, Міжвідомчих настанов щодо психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в надзвичайних ситуаціях [5] – дозволила створити в Україні багаторівневу модель підтримки. Вона охоплює:

1. Базовий рівень – створення безпечного, сприятливого середовища;
2. Проміжний рівень – психолого-педагогічна підтримка на рівні школи;

3. Фаховий рівень – залучення психологів, соціальних працівників, центрів психічного здоров'я;

4. Спеціалізований рівень – надання професійної психотерапевтичної допомоги.

Цей підхід передбачає тісну взаємодію між освітніми установами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

У контексті глибоких соціальних трансформацій, спричинених війною, зростає усвідомлення необхідності формування цілісної системи психосоціальної підтримки учасників освітнього процесу. Повномасштабне військове вторгнення в Україну спричинило не лише руйнування фізичної інфраструктури, а й значні зміни в емоційному, соціальному та психологічному стані населення. Зокрема, учасники освітнього процесу – діти, батьки, вчителі – постають перед викликами тривалого стресу, втрат, вимушеного переміщення, життя в умовах постійної загрози. На цьому тлі зростає розуміння того, що навчальний процес неможливо успішно реалізовувати без опори на психічне здоров'я та емоційне благополуччя його учасників [1]. Саме тому у фокусі державної політики та освітніх ініціатив опиняється створення системної, науково обґрунтованої та гнучкої системи психосоціальної підтримки, яка охоплює всі рівні взаємодії – від особистісного до інституційного.

Благополуччя вчителів і дітей більше не розглядається як другорядна категорія, а постає основою стійкості та функціональності освітнього середовища. Освітнє середовище, що функціонує в умовах кризової чи посткризової ситуації, потребує відновлення не лише матеріально-технічних ресурсів, а й емоційно-психологічного ресурсу людей. Ефективність навчання, мотивація до пізнання, якість комунікацій між учасниками процесу напряму залежать від відчуття безпеки, підтримки, психологічного комфорту. Водночас професійне вигорання педагогів, дезорієнтація дітей, порушення у сфері емоційної регуляції, конфліктність – усе це стає бар'єрами до якісної освіти. Тому забезпечення психосоціального благополуччя стає не етичною опцією, а функціональною необхідністю для збереження цілісності освітньої системи.

Відповідно до концепції Всесвітньої організації охорони здоров'я [12], психосоціальне благополуччя включає як індивідуальні аспекти (емоційний стан, самооцінку, здатність до саморегуляції), так і соціальні (взаємодія, підтримка, належність до спільноти). Це означає, що підходи до підтримки мають враховувати багатовимірність психосоціального стану. На індивідуальному рівні важливо формувати в учнів та вчителів навички емоційної грамотності, стресостійкості, рефлексії, самозаспокоєння, розвитку позитивної самооцінки. На соціальному – посилювати якість взаємин у класі та педагогічному колективі, створювати середовище прийняття та довіри, де кожен відчуває себе важливим, почутим, частиною цілого.

У системі освіти це означає, що ефективне навчання і викладання можливі лише за умов психоемоційної безпеки та доступу до підтримки. Фізична безпека у школі є базовою умовою, але недостатньою. Психоемоційна безпека передбачає відсутність страху бути осміяним, приниженим, виключеним; це також наявність простору, де дитина чи педагог можуть вільно висловити почуття, звернутися за допомогою, отримати розуміння. Якщо ці умови не забезпечено, втрачається залученість до навчального процесу, знижується здатність до засвоєння нової інформації, виникають порушення у поведінці, зростає ризик психосоматичних розладів. Педагоги, які самі перебувають у стані тривоги, депресії або вигорання, втрачають здатність до ефективного навчання й підтримки дітей.

У цьому контексті постає особливо важлива роль педагога як не лише носія знань, а й ключової фігури психосоціальної підтримки в освітньому середовищі. Сучасний

учитель дедалі більше виконує функції посередника між дитиною, її родиною та системою допомоги, стає сенситивним спостерігачем змін у психоемоційному стані учнів, ініціатором створення безпечного, підтримувального простору. У кризових умовах педагог нерідко є першою особою, яка може помітити ознаки стресу, тривожності або дезадаптації у дитини та відповідно скерувати її до фахової допомоги.

Педагогічна присутність набуває нового змісту: вона ґрунтується не лише на авторитеті знань, а й на емпатії, діалозі, довірі. Уміння вчителя налагодити партнерські стосунки з учнями, бачити у кожній дитині особистість, здатну до самовираження і розвитку, створює передумови для відновлення внутрішньої рівноваги та почуття безпеки, які є базовими передумовами навчання в умовах турбулентного соціального середовища [9].

Водночас психосоціальна підтримка не може покладатися винятково на інтуїцію чи природну емпатію педагога. Необхідне цілеспрямоване формування в майбутніх учителів відповідних компетентностей: знань із психології травми, навичок ненасильницької комунікації, кризового втручання, співпраці з батьками та мультидисциплінарними командами. Така підготовка має бути інтегрована у професійну підготовку вчителя, починаючи з перших етапів педагогічної освіти.

Особливої актуальності набувають моделі партнерської взаємодії в системі «педагог – психолог – соціальний педагог – батьки – громада», які передбачають спільну відповідальність за добробут дитини. У таких моделях учитель є не пасивним виконавцем, а активним суб'єктом, здатним координувати зусилля різних учасників освітнього процесу для досягнення цілісного підходу до підтримки учня.

У межах сучасного підходу до формування психосоціального благополуччя в освітньому середовищі, особливо в умовах війни, значущим є впровадження міжнародних програм, орієнтованих на розвиток компетентностей педагогів у сфері підтримки дітей. Вагомим прикладом такої ініціативи є міжнародний освітній проєкт *«EU4YOUTH – Post-conflict Education and Trauma-Informed Pedagogy Programme»*, який реалізується у співпраці між Українським державним університетом імені Михайла Драгоманова та Університетом Вітаутаса Магнуса (Литва) за підтримки Європейського Союзу.

У рамках цього проєкту було впроваджено оновлений навчальний курс *«Благополуччя дітей та педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки» (розробниця та реалізаторка проф. Олена Матвієнко)*. Курс має міждисциплінарний характер і є складовою професійної підготовки майбутніх учителів, а також програм післядипломної освіти педагогів. Основна мета курсу – формування у педагогів навичок емоційного самозбереження, підтримки учнів у стані стресу, створення безпечного освітнього середовища, розпізнавання ознак емоційної напруги й надання первинної підтримки.

Структура курсу охоплює техніки ненасильницької комунікації, вправи на тілесну обізнаність, практики арттерапії та елементи травма-інформованої педагогіки. Особливу увагу приділено профілактиці професійного вигорання, розвитку стресостійкості та створенню вчительських спільнот підтримки. Інструментарій курсу адаптовано з урахуванням європейських практик та рекомендацій міжнародних організацій (зокрема IASC та WHO), а також контексту воєнного часу в Україні.

Таким чином, реалізація курсу *«Благополуччя дітей та педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки»* у межах міжнародного проєкту *EU4YOUTH* є прикладом ефективного поєднання академічної розробки, практичного застосування та міжсекторальної співпраці. Вона не лише сприяє формуванню компетентного вчителя нового покоління, здатного працювати в умовах кризи,

а й демонструє можливість інституційної відповідальності освіти за психічне здоров'я та стійкість суспільства в цілому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У сучасних умовах війни, що супроводжується масштабними соціальними потрясіннями, забезпечення психосоціального благополуччя учасників освітнього процесу в Україні набуває статусу ключової умови збереження функціональності освітнього середовища. Не лише навчальні результати, а й здатність учнів до засвоєння знань, рівень професійної витримки педагогів, якість взаємодії в освітньому просторі безпосередньо залежать від психоемоційної стабільності та наявності систем підтримки.

Аналіз теоретичних джерел і практик, зокрема вітчизняних і міжнародних програм (таких як ініціатива EU4YOUTH і курс «Благополуччя дітей та педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки»), підтвердив важливість комплексного, міждисциплінарного підходу до формування в учителів відповідних компетентностей. Ідеться про інтеграцію травма-інформованої педагогіки, технік саморегуляції, елементів тілесноорієнтованих і арттерапевтичних практик, ненасильницької комунікації, які мають стати складовою професійної підготовки майбутнього вчителя.

У сучасному освітньому просторі вчитель уже не може залишатися лише передавачем знань – він постає як ключова фігура емоційної безпеки, посередник між дитиною, її родиною та системою допомоги. Саме тому психосоціальна підтримка має розглядатися не як додаткова чи тимчасова опція, а як базовий, нормативно закріплений компонент освіти в умовах тривалих криз і посткризового відновлення.

З урахуванням виявлених тенденцій та потреб подальше наукове осмислення цієї проблематики має бути спрямоване на поглиблення розуміння механізмів впливу емоційної підтримки на когнітивний і соціальний розвиток учнів; розроблення адаптивних моделей професійної підготовки вчителів до кризових ситуацій; створення інституційних платформ і спільнот підтримки для педагогів, які можуть діяти як профілактика професійного вигорання.

Не менш важливо дослідити ефективність тривалих програм психосоціального супроводу та їхній вплив на якість освітніх результатів, особливо в регіонах, що зазнали найбільшого впливу бойових дій. Перспективним є вивчення регіональних відмінностей в реалізації моделей підтримки, особливостей міжвідомчої взаємодії, ролі батьківських громад, муніципалітетів та міжнародних партнерів у створенні сталої, гнучкої системи психоемоційної безпеки.

Таким чином, психосоціальна підтримка постає як основа нової освітньої парадигми, що поєднує навчання, виховання і турботу про ментальне здоров'я – не лише як умову ефективного навчання, а як запоруку формування відповідального, адаптивного, морально зрілого громадянина. Системне впровадження педагогіки підтримки на всіх рівнях освіти є стратегічним напрямом для української держави в умовах воєнного та післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Матвієнко О., Олефіренко Т. Емоційне благополуччя дітей та педагогів : проблеми та практика підтримки в умовах військової агресії. *Освітньо-науковий простір*. 2023. № 3 (2). С. 71-79. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.3(2).2022.08

2. Матвієнко О., Химич М. Соціально-емоційне навчання як засіб створення безпечного освітнього простору. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 1, № 7 (2)/1. С. 75-84. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7(2)/1.2024.08

3. Bondarchuk O., Pinchuk N. Professional psychological well-being of educators and features of their support in the current crisis conditions. *Kyiv journal of modern psychology and psychotherapy*. 2023. T. 5. C. 5-14. URL: https://doi.org/10.48020/mppj.2023.01.01

4. Brunzell T., Stokes H., Waters L. Trauma-Informed positive education : using positive psychology to strengthen vulnerable students. *Contemporary School Psychology*. 2015. Vol. 20, No. 1. P. 63-83. URL: https://doi.org/10.1007/s40688-015-0070-x

5. IASC. Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings. Geneva : Inter-Agency Standing Committee, 2007. 52 p. URL: https://interagencystandingcommittee.org/iasc-task-force-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings/iasc-guidelines-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings-2007

6. INEE Minimum Standards, 2024. Edition. INEE. *Hello. INEE*. URL: https://inee.org/minimum-standards

7. Kravchenko O. Socio-psychological support of mental health of the educational process participants in crisis situations (practical experience). *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 1. P. 35-46. URL: https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.4

8. Slyusarevskyy M., Hryhorovska L. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*. 2022. Т. 4, № 1. URL: https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4129

9. The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning : A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions / J. A. Durlak et al. *Child Development*. 2011. Vol. 82, No. 1. P. 405-432. URL: https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x

10. UNESCO. Education in Emergencies. Paris : UNESCO, 2023. URL: https://www.unesco.org/en/emergencies/education.

11. UNICEF Ukraine. Psychosocial Support in Educational Institutions of Ukraine : UNICEF Project. Kyiv : UNICEF, 2022–2024. URL: https://www.unicef.org/ukraine.

12. World Health Organization. Mental Health Action Plan 2013–2020. Geneva : WHO, 2013. 44 p. URL: https://www.who.int/publications/i/item/9789241506021.

13. Zhang B., Wang J., Abdullah A. B. The effects of art therapy interventions on anxiety in children and adolescents : A meta-analysis. *Clinics*. 2024. Vol. 79. P. 100404. URL: https://doi.org/10.1016/j.clinsp.2024.100404

REFERENCES:

1. Matviienko, O., & Olefirenko, T. (2023). Emotsiine blahopoluchchia ditei ta pedahohiv : problemy ta praktyka pidtrymky v umovakh viiskovoi ahresii [Emotional well-being of children and teachers : problems and support practices in the context of military aggression]. *Osvitno-naukovyi prostir – Educational and Scientific Space, 3 (2), 71-79*. Retrieved from: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.3(2).2022.08 [in Ukrainian].

2. Matviienko, O., & Khymych, M. (2024). Sotsialno-emotsiine navchannia yak zasib stvorennia bezpechnoho osvitnoho prostoru [Social-emotional learning as a tool for creating a safe educational space]. *Osvitno-naukovyi prostir – Educational and Scientific Space, 7 (2)/1, 75-84.* Retrieved from: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7(2)/1.2024.08 [in Ukrainian].

3. Bondarchuk, O., & Pinchuk, N. (2023). Professional psychological well-being of educators and features of their support in the current crisis conditions. *Kyiv Journal of Modern Psychology and Psychotherapy, 5, 5-14.* Retrieved from: https://doi.org/10.48020/mppj.2023.01.01 [in English].

4. Brunzell, T., Stokes, H., & Waters, L. (2015). Trauma-informed positive education : Using positive psychology to strengthen vulnerable students. *Contemporary School Psychology, 20(1), 63-83.* Retrieved from: https://doi.org/10.1007/s40688-015-0070-x [in English].

5. IASC (2007). Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings. Geneva : Inter-Agency Standing Committee. Retrieved from: https://interagencystandingcommittee.org/iasc-task-force-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings/iasc-guidelines-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings-2007 [in English].

6. INEE. (2024). INEE Minimum Standards, 2024 Edition. INEE. Retrieved from: https://inee.org/minimum-standards [in English].

7. Kravchenko, O. (2023). Socio-psychological support of mental health of the educational process participants in crisis situations (practical experience). *Social Work and Education, 10 (1), 35-46.* Retrieved from: https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.4 [in English].

8. Slyusarevskyy, M., & Hryhorovska, L. (2022). Psykholohichna pidtrymka uchasnykiv osvitnoho protsesu v umovakh viiny [Psychological support of educational process participants in wartime]. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, 4 (1).* Retrieved from: https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4129 [in Ukrainian].

9. Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development, 82 (1), 405-432.* Retrieved from: https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x [in English].

10. UNESCO. (2023). Education in Emergencies. Paris : UNESCO. Retrieved from: https://www.unesco.org/en/emergencies/education [in English].

11. UNICEF Ukraine (2022–2024). Psychosocial Support in Educational Institutions of Ukraine : UNICEF Project. Kyiv : UNICEF. Retrieved from: https://www.unicef.org/ukraine [in English].

12. World Health Organization. (2013). Mental Health Action Plan 2013–2020. Geneva : WHO, 44 p. Retrieved from: https://www.who.int/publications/i/item/9789241506021 [in English].

13. Zhang, B., Wang, J., & Abdullah, A. B. (2024). The effects of art therapy interventions on anxiety in children and adolescents : A meta-analysis. *Clinics, 79,* 100312. Retrieved from: https://doi.org/10.1016/j.clinsp.2024.100312 [in English].